DIZABILITATEA – O PROVOCARE, O POVARĂ SAU UN AVANTAJ PENTRU SOCIETATE ÎN SITUAŢII DE CRIZĂ?

CZU: 316.344.6:369.26:316.663

Gheorghe BOSÎI

Şcoala doctorală Ştiinţe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova

DISABILITY – A CHALLENGE, A BURDEN OR AN ADVANTAGE FOR A SOCIETY IN CRISIS SITUATION?

Disability is a concept that is in a continuous evolution. This concept is a challenge for society, which as a sunflower sheet/leaf allows us to identify the problems faced by people with disabilities as well as the elimination of the barriers they face, in order to develop their potential. A happy person, whose rights and dignity are respected, represents a real treasure for the family, society and for himself.

Keywords*: disability, challenge, burden, advantage.*

Dizabilitatea este un concept, care pe parcursul dezvoltării societăţii umane a evoluat şi a fost abordat în dependenţă de starea societăţii umane, de reflecţiile sociale, economice, culturale sau religioase. În societatea antică a statului Sparta dizabilitatea era considerată o povară. Copiii cu deficienţe fiziologice nu erau acceptaţi de statul militar, care avea nevoie de persoane abile de a-şi apăra ţara. În societatea medievală în privinţa persoanelor cu dizabilităţi erau puse accente pe necesitatea protejării, a plasamentului şi caritătii. În istoria recentă, în secolul XX, statele cu regimuri dictatoriale au supus persoanele cu dizabilităţi la diferite experimente. Dat fiind că dizabilitatea era considerată o povară, multe persoane au fost exterminate în lagărele de concentrare.

Odată cu dezvoltarea concepţiilor bazate pe drepturile omului, sub presiunea persoanelor cu dizabilităţi de a fi tratate ca deţinători de drepturi, au fost reformulate concepţiile privind dizabilitatea.

În prezent, dizabilitatea este stabilită drept un concept ce rezultă din interacţiunea persoanelor cu deficienţe medicale permanente cu barierele de atitudine şi de mediu din societate, care împiedică participarea lor deplină şi eficientă în societate, în condiţii de egalitate cu alte persoane. Urmare a acestei definiţii, remarcăm că dizabilitatea nu este o problemă a persoanei care are deficienţe medicale de lungă durată, ci reprezintă o realitate defectuoasă a realizării depline a drepturilor acesteia. Cauzele care condiţionează imposibilitatea realizării depline a drepturilor sunt barierele de atitudine sau de mediu existente în societate.

În societatea noastră dizabilitatea este concepută diferit. Predomină încă abordarea medicală, care concepe dizabilitatea drept o problemă a sistemelor funcționale ale corpului uman. Până în anul 2010 la nivel de legislație a fost utilizat termenul „invaliditate", care este considerată o noțiune discriminatoare. Alți termeni care sunt utilizați, cum ar fi „handicap" sau „limitare", la fel urmează a fi scoşi din uz, deoarece pun accent pe deficiențele medicale ale persoanei.

La nivel mondial, aproximativ un miliard de persoane sau 15% din populația mondială trăia cu o formă de dizabilitate [1]. Dizabilitatea este privită drept o problemă tot mai serioasă la nivel global. Pentru Republica Moldova acest fenomen este agravat şi de procesul de îmbătrânire a populației, de riscurile mari legate de afecțiunile şi accidentele în mediul ocupațional, precum şi de numărul mare de maladii nontransmisibile (diabet zaharat, boli cardiovasculare etc.) [2].

În Dicționarul explicativ al limbii române dizabilitatea încă este definită ca starea fizică, psihică sau mintală, care limitează o persoană în deplasare, activitate, receptare; handicap – din engleză *disability* [3].

Dacă e să analizăm ce reprezintă dizabilitatea pentru societate în situații de criză, vom face paralelă cu situația creată actualmente în legătură cu răspândirea infecției de coronavirus. Astfel, de la începutul anului 2020 de către autorități au fost adoptate mai multe măsuri restrictive care au impus limitări în deplasare, precum şi situații când aproape toată societatea a fost impusă să stea izolată în propriile locuințe. Această comparație între barierele cu care se confruntă persoanele cu dizabilități şi restricțiile cu care se confruntă întreaga societate în cazurile de urgență a şi dezvăluit adevărata stare în care se află persoanele cu dizabilități.

Persoanele cu dizabilități trebuie să demonstreze în fiecare zi că au aceleaşi drepturi şi că merită să fie tratate cu demnitate în năzuințele pe care le au. Societății îi revine un simplu amenajament – de a elimina barierele fizice şi mai ales cele de atitudine, pentru a le permite persoanelor cu dizabilități să-şi valorifice propriul potențial. Barierele existente urmează a fi stabilite împreună cu persoanele cu dizabilități; or, ele trăiesc zilnic şi cunosc cel mai bine mediul care le înconjoară. Necesitățile fiecărei persoane sunt diferite, deci şi abordările şi măsurile luate trebuie să fie diferite.

Răspunsul la întrebarea dacă dizabilitatea reprezintă o provocare este evident. Pentru societatea contemporană dizabilitatea este o provocare. Provocarea este determinată în primul rând de conştientizarea naturii şi conceptului de dizabilitate. În al doilea rând, provocarea este determinată de ajustarea cadrului normativ la necesitățile persoanelor cu dizabilități. Aici iese în evidență realizarea eficientă a reglementărilor prevăzute în art.51 din Constituția Republicii Moldova, care garantează protecția specială a persoanelor cu dizabilități din partea întregii societăți. O a treia latură a provocării ține de schimbarea atitudinii societății față de dizabilitate, astfel ca persoanele cu dizabilități să fie percepute ca deținătoare de drepturi. Anume acest aspect este cel mai dificil, dat fiind dificultatea de a ne schimba percepțiile. În acest sens se impun măsuri de instruire a societății, a mediului profesional etc.

În ceea ce priveşte aspectul determinării dacă dizabilitatea reprezintă o povară pentru societate, vom menționa că cea mai mare parte din societate şi foarte multe persoane cu dizabilități sunt susținători ai acestei idei. Persoanele cu dizabilități sunt în general compătimite. Aceste persoane sunt beneficiari ai ajutorului social, ai diferitor alocații de stat, ajutoare umanitare. O mare parte a societății priveşte cu suspiciune posibilitățile persoanelor cu dizabilități de a fi încadrate în câmpul muncii sau de a beneficia de studii calificate. Din cauza acestei atitudini persoanele cu deficiențe nu sunt privite ca participanți eficienți la sistemul educațional şi ulterior încadrați în câmpul muncii. Această abordare împiedică multe persoane cu dizabilități să-şi valorifice potențialul şi să se implice activ în viața comunității. Prevederile Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități schimbă totalmente atitudinea față de persoanele cu dizabilități. Dizabilitatea nu reprezintă o povară. Dizabilitatea nu este o piedică în beneficierea de principalele drepturi ale omului. Dizabilitatea reprezintă o caracteristică specifică doar societății şi este responsabilitatea societății şi a autorităților publice de a contribui la incluziunea reală a persoanelor cu dizabilități. Doar în cazul implementării prevederilor Convenției persoanele cu dizabilități nu se vor simți drept o povară pentru societate şi vor putea în mod egal cu ceilalți membri ai societății să ducă o viață demnă. Premisa principală în reuşita acestui proces ține de educarea membrilor societății şi a persoanelor cu dizabilități, de redarea încrederii în forțele proprii şi în posibilitatea de a elimina barierele care împiedică incluziunea reală în societate.

Ultimul aspect pe care îl vom analiza ține de poziția de avantaj pentru persoanele cu dizabilități. Astfel, art.51 din Constituția Republicii Moldova asigură persoanelor cu dizabilități o protecție specială din partea societății. Această protecție nu reprezintă o tutelare a acestora, ci întreprinderea unui şir de măsuri menite să contribuie la realizarea incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități. La acest capitol este foarte utilă instituția adaptării rezonabile a situațiilor existente la necesitățile persoanelor cu dizabilități. Adaptarea rezonabilă ține de raportul dintre eforturi şi rezultat, dat fiind că orice ajustare necesară pentru persoanele cu dizabilități trebuie să fie corespunzătoare, fără a impune o povară exagerată, şi când sunt necesare pentru a garanta exercitarea drepturilor fundamentale în egală măsură cu ceilalți membri ai societății. Din această perspectivă vom observa că persoanele cu dizabilități au un avantaj în raport cu alte persoane. Spre exemplu, pentru persoanele cu dizabilități este prevăzută o cotă pentru încadrarea la studii superioare sau o cotă minimă pentru angajarea în câmpul muncii. Dar acest avantaj aparent este strict necesar pentru asigurarea egalității în şanse şi în drepturi în diferite aspecte ale vieții sociale – educație, sănătate, încadrare în câmpul muncii, protecție socială. Or, şansele persoanelor cu dizabilități de a beneficia de drepturile lor țin atât de aptitudinile personale şi ambiție, cât şi de ajustarea mediului existent la necesitățile persoanelor cu dizabilități. În acest caz vorbim de o stimulare a persoanelor cu dizabilități, de o discriminare pozitivă în favoarea acestora. Aceste măsuri sunt strict necesare pentru a egala şansele reale de a beneficia în mod egal împreună cu toată comunitatea de drepturile garantate.

În concluzie vom menționa că situația existentă, realitățile în care trăiesc persoanele cu dizabilități este similară unor situații de criză. Anume în perioadele de criză se developează problemele reale ale unei comunități. Tot în aceste perioade societatea identifică cele mai bune soluții pentru construirea unei societăți democratice, a unei societăți în care drepturile şi libertățile fundamentale reprezintă valori reale pentru societate. În situațiile de criză oamenii apreciază valoarea demnității umane. Din această perspectivă, conceptul de dizabilitate a evoluat de la abordarea medicală până la abordarea potrivit căreia dizabilitatea este o problemă de interacțiune a societății cu persoanele cu deficiențe de lungă durată. Schimbarea atitudinii şi eliminarea barierelor cu care se confruntă persoanele cu dizabilități reprezintă adevărata provocare pe care societatea trebuie s-o treacă. Exemplele de realizare a persoanelor cu dizabilități în diferite domenii ale vieții sociale reprezintă modele pentru întreaga comunitate umană. În final, drepturile fundamentale nu sunt un dar din partea societății, ci reprezintă valori inerente tuturor ființelor, care urmează a fi implementate în mod eficient în viața socială. Doar în acest caz dizabilitatea va reprezenta un avantaj, de care va beneficia atât persoana care are dizabilitate, cât şi întreaga societate.

Recomandări de realizare a avantajelor dizabilității:

1. Ajustarea prevederilor art.51 din Constituția Republicii Moldova, fiind specificată noțiunea dizabilității.
2. Instruirea societății, actorilor din sfera de deservire publică, a funcționarilor publici, comercianților, oamenilor de afaceri cu privire la faptul ce reprezintă dizabilitatea, mediatizarea asupra acestei noțiuni, înțelegerea necesităților acestor persoane, informarea cu privire la mecanismele de realizare a drepturilor fundamentale ale acestor persoane.
3. Popularizarea exemplelor pozitive ale persoanelor cu dizabilități, pentru a arăta valoarea acestora, care vor avea ca efect schimbarea atitudinii societății şi înțelegerea necesităților pentru incluziunea socială.

Referințe:

1. FERDOHLEB, A., MĂMĂLIGĂ, N. *Evoluția fenomenului de dizabilitate la populația aptă de muncă prin prisma medicinei ocupaționale*. Disponibil: http://repository.usmf.md/bitstream/20.500.12710/11488/1/FERDOHLEB_Alina._Evolutia.pdf [Accesat: 31.05.2021]
2. *Ibidem*.
3. Dicționarul explicativ al limbii române, dexonline. Disponibil: https://dexonline.ro/definitie/dizabilitate [Accesat: 31.05.2021]